

UJHÁZI LÓRÁND¹**A katonai ordinárus „tábori püspök” kinevezésére vonatkozó sajátos egyházi és állami előírások****State and Church Regulations Concerning the Appointment of Military Ordinaries****Absztrakt**

A tanulmányban a katolikus katonai ordinariátust, a „tábori püspökséget” az azt vezető személy oldaláról mutatom be. Részletezem azt az egyházi folyamatot, amelyen keresztül kiválasztják a katonai ordináriust és elemzem azokat a követelményeket, amelyeket a katolikus egyház követel meg az intézmény vezetőjétől. Ugyanakkor rávilágítok azokra a sajátosságokra, amelyek ordinariátus karakteréből adódnak és érintik a Szentszékkal való kapcsolattartását, az állami fél részéről megkövetelt tulajdonságokat és bizonyos nemzetbiztonsági szempontokat.

Kulcsszavak: Katolikus egyház, katonai ordinariátus, vezetői alkalmasság, nemzetbiztonság

Abstract

In this article I am examining military ordinariate from the point of view of management. I am going to prove that the head of the military chaplaincy institute is selected and appointed alike the other diocesan bishops. At the same time, because of the special character of the ordinariate the Apostolic See grants – though in a very differing way – civil authorities of these states a say in the appointment process. Apropos of this I am going to touch on civil authorities’ supervisory activities. I am also presenting the liaison of the military ordinariate with the Apostolic See and with the local ecclesiastical organisations. I am going to prove the institution’s ecclesiastical character and offer a proposal for the ideal operational framework.

Keywords: Catholic Church, military ordinariate, national security, features of military ordinary

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar - National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, E-mail: ujhazi.lorand@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-1630-8208

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

A rendszerváltást követően az új magyar jogalkotás fontos törekvése volt, hogy a kommunista diktatúra éveiben elnyomott és üldözött vallási közösségek megfelelő demokratikus jogszabályi keretek között tevékenykedhessenek. Ennek szerves része volt, hogy a társadalom különböző szegmensében tevékenykedő állampolgárok mind egyénileg, mind közösségileg élhessenek a vallás szabad gyakorlásának lehetőségével. Az 1990. évi. IV. törvény a lelkiismereti- és vallásszabadságról ennek kívánt eleget tenni. A törvény kitért a sajátos körülmények között élő katonák vallásgyakorlási jogára is: biztosította a szabad vallásgyakorlás jogát, de még megkülönböztette a katonai intézményen belüli és azon kívüli vallásgyakorlást. Jelentős előrelépés volt a kommunista diktatúra éveikhez képest, hogy a törvény kifejezésre juttatta, hogy a katonai szolgálatot teljesítő személy egyéni és közösségi vallásgyakorlását a katonai intézményen kívül semmilyen vonatkozásba nem korlátozzák (7. §. 2). Az is előrelépés volt, hogy a katonák számára megengedi az intézményen belüli vallásgyakorlást. Demokratikus szempontból azonban még mindig aggályosnak tekinthető, hogy az engedély csak az „egyéni” (7. §. 1) vallásgyakorlásra terjedt ki. Mivel a vallás megélésnek legalább annyira fontos a közösségi, mint az egyéni dimenziója, az 1993. évi LXXIII. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény módosításáról, megváltoztatta az említett 7. §. 1-t. Az új törvény szerint a „katonai szolgálatot teljesítő a vallását – a katonai szervezet működési rendjével és a honvédelmi kötelezettség teljesítésével összhangban – szabadon gyakorolhatja.” A jogalkotó tehát összhangban a demokratikus országok haderejére jellemző szokással megszüntette a korlátozást, és megnyílt a lehetőség a vallás közösségi megélésére.²

A katolikus egyháznak és a magyar államnak azonban meg kellett szerveznie azt a szervezeti egységet, amely a Magyar Honvédség és az akkor még létező Határőrség keretein belül állandó jelleggel ellátja a lelkipásztori szolgálatot. Ami az állami intézkedést illeti, a kormány 1994. április 20-án kiadott 61/1994 kormányhatározattal rendelkezett a táborigyelmeztető szolgálat létrehozásáról. Ezzel a magyar állam nem a katonai ordinariátust hozta létre. Erre ugyanis az állam nem jogosult, sőt még a Magyar Katolikus Egyház sem, hanem egyedül az Apostoli Szentzsék.

Ezért a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentzsék 1994-ben megkötötte azt a kétoldalú nemzetközi megállapodást, amely alapján a Szentzsék létrehozta a katonai ordinariátust a katonák, illetve a Határőrség dolgozóinak lelkipásztori ellátására. A kétoldalú megállapodás rövid terjedelme ellenére jelentős részt szentel a katonai ordinariátust vezető személy kiválasztásának, kinevezésnek és hivatali jogkörének. Ehhez jönnek még azok a pápai és szentszéki dokumentumok, amelyek szintén érintik a katonai ordinariátust vezető személy karakterét vagy a kinevezésére vonatkozó speciális szabályokat.

Ebben a tanulmányban a katonai ordinariátust kifejezetten a vezetője oldaláról mutatom be, méghozzá a kinevezéséhez szükséges egyházi és állami követelményeket mutatom

² A magyar haderőnél végbement ilyen Irányú Változásokhoz Lásd: PADÁNYI József: Changes in the Hungarian Defence Forces Between 1990 and 2010, In.: Central European Political Science Review. 2010. 41.- pp. 17-39.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

be. Utalok azokra a nehézségekre, amely abból származnak, hogy maga az intézmény jól lehet egyházi, de tevékenységi közege miatt erősen integrált a fegyveres testületekbe.

1. A KATONAI ORDINÁRIUS PÜSPÖKI KINEVEZÉSÉHEZ MEGKÖVETELT TULAJDONSÁGOK

A katolikus egyház saját vezetőinek kiválasztására és kinevezésre, különösen a püspökökre vonatkozóan belső jogi szabályokkal, eljárással és követelményekkel rendelkezik. A katonai ordináriátus az egyházmegyékkel megegyező jogi elbírálás alá eső úgy nevezett részegyház, amelynek vezetését a katonai ordináriusra bízják. A katonai ordinárius esetében preferencia, a szent rend püspöki fokozatával rendelkezzen. Ez nem érvényességi feltétele a kinevezésnek. Amennyiben azonban – és az esetek nagy többségére ez a jellemző – püspökké szentelik, kiválasztásánál és kinevezésénél a püspökökre vonatkozó általános követelmények meglétét vizsgálják.

Az egyházi dokumentumokban, amelyek a püspökök alkalmasságára vonatkozó általános előírásokat tartalmazzák, nem kerül külön említésre, hogy a katonai ordinariátust vezető személy, milyen egyéb követelményeknek feleljen meg. A katonai ordinariátus kánonjogi intézményét bemutató dokumentumokban sincs sajnos szó a speciális követelményekről.³ A szakirodalom inkább magával a katonai ordinariátussal, mint kánonjogi újdonsággal foglalkozik. Néhány szerző, mint Mauro Rivella a püspökkinevezés sajátos eseteit vizsgáló írása, külön címet szentel a katonai ordináriusok kinevezésének. A szerző ezzel jelzi, hogy a katonai ordinárius kinevezésének körülményei eltérnek a többi püspök kinevezésére jellemző általános helyzettől.⁴

Sajnálatos, hogy nincsenek alaposabban meghatározva sem a korlátozó tényezők, sem azok az előnyt jelentő tulajdonságok, amelyeket érdemes lenne figyelembe venni a katonai ordinárius kinevezésénél. Lehetnek ugyanis olyan általános korlátok, amelyek alkalmatlanná tesznek valakit a fegyveres testületekkel napi kapcsolatban álló katonai ordinariátus vezetésére. Ezzel szemben lehetnek olyan tulajdonságai és legfőképpen végzettségei az egyházi személynek, amellyel eredményesebbé teheti az egyház missziós munkáját a hadseregen belül. Ez érthető abból a szempontból, hogy a katonai ordinariátust vezető személy a legtöbb esetben a papok vagy a püspökök közül kerül ki, és semmilyen különleges katonai vagy biztonságpolitikai képzettséggel nem rendelkezik.

A katonai ordinárius püspöki kinevezésekor az illetékes egyházi hatóság alapvetően azokat a tulajdonságokat vizsgálja, amelyeket az egyházi jogalkotó a püspöktől megköve-

³ A hadsereg lelkipásztori ellátásának egyházi kerete az Egyházi Törvénykönyvön kívül, az 1986. április 21-én kiadott *Spirituali militum curae* kezdetű apostoli konstitúcióban nyert végső jogi szabályozást. II. JÁNOS PÁL: Apostoli Konstitúció: *Spirituali militum curae*. 1986. IV. 24. IV. cikkely. In.: Acta Apostolicae Sedis, 1986. 78. évf. - p. 483.

⁴ RIVELLA, Mauro: Modalità speciali di designazione di alcuni vescovi. In.: Quaderni di diritto ecclesiale, 1999. 12. évf. 1. sz. - pp. 43-44.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

tel.⁵ Az Egyházi Törvénykönyv előírása szerint a püspök legyen erős a hitben, a jámborságban, a lelkekért való buzgóságban, a bölcsességben, az okosságban és az emberi erényekben (378. kánon – továbbiakban k. 1. §. 1°). Emellett a jogalkotó megköveteli, hogy a jelölt rendelkezzen egyéb adottságokkal is, melyek alkalmassá teszik őt a „feladat” betöltésére. Általános megfogalmazás, hogy a jelöltnek legyen jó híre (378. k. 1. §. 2°). A törvénykönyv egyéb követelményeket is támaszt a jelölttel szemben, mely szerint legyen legalább harmincöt éves és legalább öt éve pap (378. k. 1. §. 3°, 4°), valamint rendelkezzen az Apostoli Szentszék által jóváhagyott felsőoktatási intézményben szerzett doktorátussal,⁶ vagy legalább licenciátussal vagy jártassággal a szentírástudományból, a teológiából vagy a kánonjogból (378. k. 1. §. 5°). Az intézmény előnyére szolgálna, ha a katonai ordinárius a teológiai végzettsége mellett katonai, hadtudományi vagy biztonságpolitikai végzettséggel is rendelkezne. Mint ahogy a püspökök kinevezésénél figyelembe szokás venni a személy teológiai munkásságát, nem alaptalan, ha ennél az egyházi hivatalnál, a kinevezésnél szerepet játszana a jelölt hadtudomány és a biztonságpolitika területén kifejtett munkássága. Ausztriában 2015-ben új katonai ordináriust neveztek ki Werner Freistetter személyében. Az új ordinárius kinevezése előtte hosszú éveken keresztül vezette az bécsi Institut für Religion und Frieden szervezetet, amely közismerten etikai, biztonságpolitikai és katonai kutatást végez. Az új vezetőnél a Szentszék feltehetőleg figyelembe vette a hadtudomány és a biztonságpolitikai kutatások területén elért eredményeit, amelyből adódóan a katonai és a biztonsági szektorban jó kapcsolatai vannak. Ez azonban nem tendenciózus az új kinevezések vonatkozásában sem, hiszen az újonnan kinevezett kanadai katonai ordinárius Donald J. Thériault nem rendelkezik ilyen irányú végzettséggel vagy tapasztalattal.⁷ Ha nincs is a jelöltnek hadtudományi vagy biztonságpolitikai végzettsége előny, ha a nemzetközi politikai látókörrrel rendelkezik. Az amerikai katonai ordináriátust vezető Timothy P. Broglio érsek az Apostoli Szentszék diplomáciai szolgálatában töltött el hosszabb időt. Tagja volt a *Iustitia et Pax* pápa bizottságnak, vagyis nemzetközi politikai, biztonságpolitikai rálátással rendelkezett, amely nem utolsó szempont a katonai ordinárius esetében. A német katonai ordinárius Franz-Josef Overbeck is hasonlóan széleskörű nemzetközi kitekintéssel rendelkezik, jóllehet hadtudományi végzettsége neki sincs.⁸ Tekintve a

⁵ A Közügyek Pápai Tanácsa 1972-ben adta ki azt a dokumentumot, amely az információgyűjtés menetéről részletesebb szabályokat tartalmaz. Pápai Közügyek Tanácsa: Dokumentum. *Episcoporum delectum*, 1972.III.25. In.: *Acta Apostolicae Sedis*, 1972. 64. évf. - pp. 386-391. Az elmúlt évek eseményei hatására az információgyűjtés és elemzés menetéről és a megszerzendő, különösen fontos információkról a Püspöki Kongregáció az Államtitkárság jóváhagyásával 2002. június 7-én *"Istruzione circa la procedura per le nomine episcopali nei territori di competenza della Congregazione per i Vescovi"* címmel újabb dokumentumot adott ki.

⁶ Erről bővebben UJHÁZI Lóránd: *Il regolamento giuridico della formazione dei teologi nella Chiesa Cattolica*. In.: OROSZ Lóránt, UJHÁZI Lóránd: *Vita consacrata e diritti umani nella Chiesa Cattolica dell'Europa Centro-orientale ed altri saggi di diritto canonico*. L'harmattan, Budapest, 2011. - pp. 107-108..

⁷ Military Ordinariate of Canada has a new bishop. <http://www.rcmilord.com/>, (letöltés ideje: 2016. június 10.)

⁸ <http://www.bistum-essen.de/info/bistum/bischof/> (letöltés ideje: 2016. június 11.).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Magyar Katolikus Egyház személyi állományát és a Magyar Honvédség jelenlegi tartalékos haderő kiépítésére tett lépéseit, az is megfontolandó, hogy arra alkalmas klerikusok a tartalékos rendszerbe bekapcsolódjanak – nem feltétlenül lelkipásztori – feladatok segítségével. Ez jelentősen megnövelné azoknak a klerikusoknak a létszámát, akik a haderővel valamilyen kapcsolatba kerülnek. Ez ismételten olyan szempont lehet a kinevezés alkalmával, amely előnyt jelenthet a leendő ordinárius számára.⁹

A katonai ordinárius szempontjából a többi püspöknél nagyobb jelentőséggel eshet latba az 1972-es *Episcoporum delectum* kezdetű utasítás felhívása, amely kiemeli a püspökjelöltekre vonatkozóan, hogy azok rendelkezzenek megfelelő egészségi állapottal.¹⁰

A katolikus egyház püspökeinek a kinevezése előtt sajátos információgyűjtési folyamatot folytat le. Az egyházi dokumentumok ez esetben sem tesznek különbséget, hogy a katonai ordináriusnak egyéb tulajdonságokkal is kellene rendelkezni.

Az 1966-ban kiadott *Ecclesiae sanctae* kezdetű *motu proprio* kéri a püspöki konferenciákat, hogy évente állítsák össze azoknak a papoknak a listáját, akikről úgy gondolják, hogy alkalmasak a püspökségre. Ez nem egy meghatározott püspöki hivatalra való kinevezést, hanem egy általános alkalmasságot jelent. A lista összeállítása nem az információgyűjtés aktív szakasza. Inkább egy előzetes „tapogatózás” arra vonatkozóan, hogy kiket tart a közvélemény és a helyi püspöki konferencia általánosságban alkalmasnak a püspöki feladatok ellátására.¹¹ Tekintve a katonai ordinárius sajátos helyzetét, nem alaptalan, ha már az előzetes információgyűjtésnél figyelembe veszik, hogy ki lenne a későbbiekben specielisan erre a feladatra alkalmas. Az említett preferenciák mellett, érdemes az állami elvárásokat is szem előtt tartani. Ennek megítélésében fontos szerep jut a jelölt saját ordináriusának, aki a jelölről a legtöbb információval rendelkezik. Betekintése van az egyházi titkos levéltárba, amely az említett állami, nemzetbiztonsági szempontokból ez esetben komoly relevanciával rendelkezhet.¹² A nemzetbiztonsági alkalmasságról nyilván nem az egyházi hatóságnak kell majd megbizonyosodni, de a későbbi kellemetlenségek elkerülése végett, jó, ha az illetékes egyházi eljárók nagyobb nemzetbiztonsági tudatossággal járnak el.¹³ Ezzel ugyanis számos későbbi kellemetlenség is elkerülhető. Max Davis püspököt, az Ausztrál Katonai Ordinárius vezetőjét például több ízben is gyermekek ellen elkövetett erőszakkal vádolták meg. Olyan esetekről volt szó, amely jóval a katonai

⁹ UJHÁZY László: A tartalékosok és a tartalékos szövetségek szerepe napjainkban. In.: Honvédségi Szemle, 2014, 142/1, - pp. 41-45.

¹⁰ Pápai Közügyek Tanácsa: Dokumentum. *Episcoporum delectum*. 1972.III.25. In.: Acta Apostolicae Sedis, 1972. 64. évf. - pp. 388-389.

¹¹ VI. PÁL: Motu proprio. *Ecclesiae Sanctae*. 1966.VIII. 6. In.: Acta Apostolicae Sedis, 1966. 58. évf. - p. 763.

¹² UJHÁZI Lóránd: Az egyházi titkos levéltárak nemzetbiztonsági kérdései. In.: Pécsi határőr tudományos közlemények, 2012. 13. - pp. 147-154.

¹³ KIS-BENEDEK József: Nemzetbiztonsági képzés a civil szférában, In.: Nemzetbiztonsági szemle (online) 2: (különszám) 2014, - pp. 25-29.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

ordináriusi hivatala előtti események voltak.¹⁴ Bár nem bizonyosodtak be a vádak, de ezek a kellemetlenségek és a presztízsveszteség legalább részben kiküszöbölhető, ha az egyházi hatóság az információgyűjtési szakaszban ezekre a szempontokra jobban odafigyel.

Az egyházi alkalmasságról való meggyőződés már a kinevezés előtt közvetlenebb lépéscsoportok a pápai követ adatgyűjtése.¹⁵ Az Egyházi Törvénykönyv 364. kánonjának negyedik pontja értelmében a pápai követ feladata, hogy „a püspökök kinevezésével kapcsolatban a jelöltek nevét az Apostoli Szentszéknek továbbítsa, vagy javasolja, valamint hogy az információs eljárást a kinevezendő személyekről lefolytassa az Apostoli Szentszék által adott szabályok szerint.”¹⁶ A kánon csak rövid utalást tesz a pápai követ információgyűjtési feladatára, és ezért nyilván a katonai ordinárius sajátos helyzetére sem utal. A pápai követ feladata az is, hogy püspökkinevezés előtt a Szentszéknek felterjesztendő hármastáblához a jelöltekről összegyűjtött és feldolgozott információkat a saját véleményével együtt eljuttassa (377. k. 3. §).

Az információgyűjtés szempontjából a pápai követ legfontosabb feladata, hogy a helyi katolikus közösség különböző szegmenseinek a véleményét megismerje. Logikus lenne, ha a katonai ordinárius esetében olyan katonák véleményét is kikérné, akik katolikusok, vagy a jelöltről releváns információval rendelkeznek.

A hatályos jogi szabályozás értelmében is az Apostoli Szentszékre tartozik az alkalmasság végső megítélése (378. k. 2. §), a kinevezés vagy megerősítés pedig közvetlenül a Római Pápára (377. k. 1. §). Így a pápai követ által begyűjtött, feldolgozott és saját véleményezéssel ellátott információkat az Apostoli Szentszék egyes központi hivatalai újraértékelik. A katonai ordinárius esetében erre a Püspöki Kongregáció az illetékes központi hivatal, amelynek feladata a beérkezett információk biztonságos tárolása, ellenőrzése és kiértékelése is.¹⁷ A katonai ordinárius esetében, aki biztonsági szempontból releváns információkhoz is hozzájuthat különösen is jelentős, hogy ne legyen egyházi szempontból sem olyan szegmens, amely zsarolhatóvá teszi.¹⁸ Mivel ezek gyakran a személy magánéletének nehezen megismerhető területéhez tartoznak, nagyobb a nemzetbiztonsági szolgáltatások szerepe. A nemzetbiztonsági ellenőrzés ez esetben szemben a többi püspök kine-

¹⁴ *Catholic Church's military diocese head bishop Max Davis charged with child sex.*

<http://www.news.com.au/national/catholic-churchs-military-diocese-head-bishop-max-davis-charged-with-child-sex/news-story/8546fc2eefda87f8a78aaa5eae7a20d5> (letöltés ideje: 2016. június. 10.).

¹⁵ In.: *Communicaciones*, 12. 1980. - pp. 287-289. Illetve *Sollicitudo omnium ecclesiarum* kezdetű motu proprio, amely ennek az eljárásnak az alapját képezi. VI. PÁL: *motu proprio. Sollicitudo omnium ecclesiarum*. 1969. VI. 24., VI/1. In. *Acta Apostolicae Sedis*, 1969. 61. sz. - p. 481.

¹⁶ Lásd még AYMANS, Winfried, MÖRSDORF, Klaus: *Kanonisches Recht - Gesandte des Papstes* (cc. 362-367). Paderborn – München – Wien – Zürich, Ferdinand-Schönigh, 1997. - pp. 268-269.

¹⁷ II. JÁNOS PÁL: *Apostoli Konstitúció. Pastor Bonus*. 89 cikkely, 1988. VI. 28. In.: *Acta Apostolicae Sedis*, 1988. 80. évf. - p. 882.

¹⁸ Pl. *Istruzione circa la procedura per le nomine episcopali* kezdetű dokumentum a homoszexualitásról és a pedofiliáról tesz említést. Államtitkárság: *Dokumentum*. 2002. VI. 7, Prot. N. 23/02. A dokumentum a latin egyházra vonatkozik. A keleti katolikusra más előírások vonatkoznak. LORUSSO, Lorenzo: *La designazione dei vescovi nel Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*. In.: *Quaderni di diritto ecclesiale*, 1999. 12. évf. 1. sz. - pp. 46-57.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

vezésénél, amely az egyház kizárólagos ügye, az egyházi hatóság számára is fontos lehet abból a szempontból, hogy az alkalmatlan jelöltet kiszűrjék. Erre vonatkozóan nincs kifejezett jogi utalás a kétoldalú megállapodásokban. Az egyes országok titkos adat- és információgyűjtését szabályozó jogszabályok pedig nem a vallási, hanem az egyes ország nemzeti, nemzetbiztonság vagy bűnmegelőzési érdekeinek figyelembevételére adnak lehetőséget az ilyen jellegű információgyűjtésre. Annak ellenére, hogy figyelembe kell venni mindazokat a kockázatokat, amelyeket a titkos információgyűjtés útján beszerzett bizalmas adatok cseréje jelent, el lehet azon gondolkodni, hogy ilyen esetben, amikor egyértelműen mindkét fél érdeke, hogy megfelelő személy kerüljön egy egyházi hivatal élére, milyen módjai lehetnek az információcserének.¹⁹ Tény azonban, hogy az ilyen információgyűjtés – legalábbis a magyar gyakorlat és törvények szerint – nem valláshoz, hanem rendfokozathoz, hivatalhoz és beosztáshoz kötött. Illetve a fellépő biztonsági tényezők nem intézményi, hanem személyi jellegűek.

A katonai ordináriusnak nem kell feltétlenül püspöknek lenni. A vázolt eljárás pedig kifejezetten a püspökkinevezés előtti egyházi információgyűjtést jelenti. Az állami ellenőrzés azonban akkor sem maradhat el, ha a Szentszék nem püspököt nevez ki a katonai ordinariátus élére, vagy olyat választ, aki már püspökké van szentelve. Ez utóbbi esetben ugyanis a részletes eljárás már megtörtént anélkül, hogy a katonai ordinariátus sajátos jellegéből adódó követelményeket figyelembe vették volna. A szempontokat természetesen a Szentszék figyelembe veheti akkor is, ha már püspökké szentelt személyt nevez ki a katonai ordinariátus vezetésére.

2. AZ ÁLLAMI HATÓSÁG SZEREPE A KATONAI ORDINÁRIUS KINEVEZÉSÉNÉL

Ami a többi egyházi vezetőhöz képest a katonai ordinárius hivatalának a legjelentősebb sajátossága, hogy az állami hatóságok a katonai ordinárius kinevezésénél komolyabb beleszólásra tarthatnak igényt.²⁰

A II. Vatikáni Zsinat célkitűzései között szerepelt, hogy a püspök-kinevezések állami ellenőrzés nélkül történjenek.²¹ A *Christus dominus* kezdetű zsinati határozat a püspök-kinevezésekkel kapcsolatban kinyilvánítja, hogy a „polgári hatóságok a jövőben semmiféle jogot vagy kiváltságot ne kapjanak a püspök-kinevezés, bemutatás vagy jelölés dolgában.” A zsinat arra kéri a polgári hatóságokat, hogy a püspök-kinevezések területén meglévő előjogaikról „melyekkel jelenleg megegyezés vagy szokásjog alapján rendelkeznek, az Apostoli Szentszékkel történt megbeszélés után önként mondjanak le” (CD 20). A zsinati elvek konkordatális érvényesítése nem ment egyszerűen. A hagyományosan katolikus

¹⁹ KIS-BENEDEK József: A nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködése. In.: *Hadtudomány*, 2013, - pp. 100-114; KIS-BENEDEK József: Transznacionális kihívások és a nemzetbiztonsági szolgálatok. In.: *Szakmai Szemle*, 2011. - pp. 99-107.

²⁰ ARRIETA, Juan, Ignacio: *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*, Edizione Università della Santa Croce, Milano, 1997. - pp. 364, 375.

²¹ TALAMANCA, Anna: *Le nomine episcopali nei concordato post-conciliari*. In.: *Quaderni di diritto politico ecclesiastico*, 1991. 1. sz. - pp. 97-110.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

országok, mint például El Salvador, Argentína, Kolumbia, Spanyolország, vagy részben Németország igyekeztek a történelem folyamán kiharcolt előjogaikat megtartani.²²

A zsinati atyák a saját szempontjukat azzal támasztották alá, hogy a püspökök természetfölötti rendeltetésű hatalmat birtokolnak (CD 20). A történelmi tapasztalat azonban inkább az volt, hogy a katolikus püspökök komoly állami és társadalmi befolyással bírnak. Az egyes államok ezért fenntartották azt a véleményt, hogy a katolikus püspökök, különösen a katolikus többségű országokban biztonsági „tényezők”.²³

Amikor az egyház lassan érvényesítette a zsinati alapelveket, és az állam hajlandó volt a püspökökinevezésekben saját előjogait korlátozni, a „tábori lelkészség élére” állami konzultáció, ajánlás vagy éppen bemutatás nélkül akkor sem lehetett főpapot kinevezni.²⁴

A *Spirituali militum curae* kezdetű apostoli konstitúció a katonai ordinariátust vezető főpap kapcsán is a pápa szabad püspök kinevezési jogának főszabályát erősíti meg (I. cikkely 2. §). Az egyes államok azonban igyekezete is érthető, hogy a fegyveres erők lelki gondozását irányító személy biztonsági feltételeknek is megfeleljen. Federico del Giudice szerint a katonai lelképásztorkodásért felelős intézményt nem lehet úgy felfogni, mint amely kizárólag csak egyházi intézmény. Egyszersmind állami hivatalnak is nevezni, s ebből adódóan érthetőnek tartja az állami hatóságok jogát és igényét a katonai lelkészség vezetőjének ellenőrzésére.²⁵

3. AZ ÁLLAMI HATÓSÁG SZEREPE A KATONAI ORDINÁRIUS KINEVEZÉSÉBEN AZ EGYES KÉTOLDALÚ MEGÁLLAPODÁSOK ÉS A KATONAI ORDINARIÁTUSOK SZABÁLYZATA SZERINT

Az egyes kétoldalú megállapodások és szabályzatok a szentszéki kinevezés előtti előzetes hozzájárulására helyezik a hangsúlyt.

A Bolíviai Katonai Ordinariátus szabályzata (6. cikkely) jelzi, hogy a katonai ordinárius kinevezésénél az 1959-ben kötött konkordátumot kell figyelembe venni (III. cikkely), amely kijelenti, hogy a hivatal természete miatt a Szentszék kinevezése előtt az elnök általános politikai ellenvetést tehet.²⁶

A Brazíliai Katonai Ordinariátus szabályzata szerint a katonai lelkészség vezetőjét az Apostoli Szentszék a kormánnyal való konzultáció után nevezi ki (7. cikkely). A német

²² SIMONE, Braidia: *Partecipazione del potere civile nella nomina dei vescovi in accordi conclusi della Santa Sede con i governi civili tra 1965 e il 1976*. In.: *Apollinaris*, 1977. 50. évf. - pp. 577-586. A későbbi államközi megállapodásokhoz SIMONE, Braidia: *Partecipazione del potere civile nella nomina dei vescovi tra 1976-1981*. In.: *Apollinaris*, 1981. 54. évf. - pp. 206-212.

²³ ANDRÉS, Domingo: *Constitutio Apostolica qua nova canonica ordinatio pro spirituali militum curae datur*. In.: *Apollinaris*, 1987. 60. évf. - p. 22.

²⁴ CSIZMADIA, Andor: *Főkegyurak és a végrehajtók: Az állam és az egyházak Magyarországon a kapitalista korban*. In.: *Világosság*, 1964. 5. évf. 4. sz. - p. 210.

²⁵ DEL GIUDICE, Vincenzo, MARIANI, Federico: *Diritto ecclesiastico*, Edizioni Giuridiche Simone, Roma, 2010. 8. kiadás - p. 127.

²⁶ Az említett konkordátum már nincs hatályban. BAURA, Eduardo: *Legislazione sugli ordinariati castrensi*, Guifré, Milano, 1992. - p. 118.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

pedig (2. cikkely), – a Németország és az Apostoli Szentszék között kötött 1933-as konkordátumra utalva –, megadja a lehetőséget, hogy a kormány a kinevezés előtt ellenvetéssel éljen.²⁷ Németország annyiban rendhagyó, hogy a katonai ordinárius egy másik egyházmegye megyéspüspöke. Így gyakorlatilag a többi püspök és a püspöki konferencia javaslata alapján történik a Szentszék választása.²⁸ Ekvádor esetében hasonló tényállással találkozunk, vagyis a Szentszék a kormánnyal való konzultáció után nevezi ki a katonai lelkeség vezetőjét (4. cikkely). Az 1994-ben kötött venezuelai kétoldalú megállapodás az államelnök előzetes hozzájárulása utáni szabad szentszéki kinevezésről beszél (II. cikkely).

A Chilei Katonai Ordinariátus szabályzata szintén az elnök jogkörébe utalja az ellenvetés lehetőségét (V. cikkely), hozzáfűzve, hogy a katonai ordináriust a Római Pápa nevezi ki.

Az El Salvadori Katonai Ordinariátus szabályzata (II. fejezet, 5. cikkely) a kinevezés előtt az Apostoli Szentszék és az el salvadori kormány közötti információcseréről szól.²⁹ A kinevezés ebben az esetben is a Szentszék joga. A dokumentum – az eddig említettekől eltérően – nem utal arra, hogy a kormányzati erőknek általános politikai ellenvetési joga lenne. Azt azonban – szintén egyedi módon – kiemeli, hogy az „információcserére” azért kell, hogy sor kerüljön, hogy a hadsereg és a rendvédelmi erők lelkipásztori gondoskodásáért felelős egyházi vezető a hadsereg szempontjából is alkalmas személy legyen.³⁰

A kolumbiai szabályzat a katonai ordinárius kinevezése kapcsán az 1976-os konkordátum XIV. cikkelyének általános előírására utal (6. cikkely). Eszerint az érsekek és a püspökök, illetve koadjuktur püspökök kinevezésében a Római Pápanak kizárólagos joga van. Az általa választott személyeket azonban be kell jelentenie az államelnöknek, akinek harminc nap áll rendelkezésére, hogy általános politikai vagy civiljogi kifogást emeljen.³¹

Kolumbiában megkövetelik, hogy minden püspökök – így a katonai ordinárius is –, kolumbiai állampolgár legyen. Venezuela esetében is (II. cikkely), hasonló tényállással találkozunk. Az állampolgárság kérdésére a legtöbb kétoldalú megállapodásban és szabályzatban nem térnek ki, bár ez az elvárás nem alaptalan. A Fülöp-szigetek esetében az ordinariátus szabályzata (III. fejezet, 2. rész, a. pont) nemcsak azt kéri, hogy a katonai ordinárius rendelkezzen a fülöp-szigeteki állampolgársággal, hanem azt is előírja, hogy fülöp-szigeteki születésű legyen. Hozzáteszi, hogy a fülöp-szigeteki egyházi hierarchiának legyen a tagja.³² Ez a követelmény a vikáriátus 1952-es létrehozása után, külön állami kérésre lett bevezetve, és a kétoldalú megállapodásban megfogalmazva. Bár a rendelkezés

²⁷ In. Acta Apostolicae Sedis, 1933. 25. évf. - pp. 389-414.

²⁸ KRÄMER, Jörg: Militärbischöfe in der Bundesrepublik Deutschland Geschichte und Organisation. Wissenschaftliche Dienst, Berlin, 2010. - p. 8.

²⁹ „ (...) previo cambio de información con el gobierno de El Salvador (...)”

³⁰ „ (...) para designar una persona idónea, y, como miembro de la Fuerza Armada (...)”

³¹ UJHÁZI Lóránd: Vatikáni információgyűjtés, információfeldolgozás és tárolás püspökkinevezés esetén. In.: Szakmai Szemle, 2011. 3. szám. - pp. 122-146.

³² „The Military Ordinary, always a Filipino-born member of the Philippine Hierarchy (...)”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

zést mindkét fél a nagyobb lelkipásztori eredményességgel indokolta, de nyilván ennek nemzetbiztonsági vetülete is van. Így ugyanis ki lehet szűrni azok a jelöltek, akik lehet, hogy rendelkeznek ugyan állampolgársággal, de nem tartoznak az adott ország – többségi – nemzetiségéhez. Másrészt kiesnek azok is, akik egy másik ország egyházi hierarchiájának a tagjai. Ez jelentősen csökkenti azokat a kockázatokat, amelyek a fontos információk harmadik fél számára való – akár akaratlanul történő – átadását jelenti. Ezt a formát azonban csak olyan országban lehet kivitelezni – mint amilyen a Fülöp-szigetek is – ahol a nemzetiségi – és az országhatár egybeesik, illetve az ország saját egyházi hierarchiával rendelkezik. Ugyanabból az említett biztonsági szempontból kiindulva a katonai ordinariátusok élén azokban az országokban is helyi születésű és a helyi egyházi hierarchiához tartozó személyek állnak, ahol egyébként – leginkább emberhiány miatt – más megyéspüspöki székbe a Szentszék már nevezett ki más országból származó klerikust. A fülöp-szigeteki szabályzat is a pápa szabad kinevezési jogát erősíti meg, de erre a kormánnyal való előzetes egyeztetés után kerülhet sor (III. cikkely, 1. pont. 1).³³ Ez esetben sincs szó politikai ellenvetésről, hanem csak előzetes konzultációról. Brazília és az Apostoli Szentszék között 1989-ben kötött kétoldalú megállapodás szintén előírja, hogy a katonai ordinárius brazil születésű legyen (III. cikkely, 2. pont). A Szentszéknek kinevezési, a kormánynak konzultációs joga van.

A 2000-ben kötött litván-vatikáni megállapodás (2. cikkely) elsősorban a Szentszék szabad kinevezési jogára utal, majd hozzáteszi, hogy a litván elnököt a kinevezés előtt értesítik. Ez esetben sincs szó az elnök – a politikai erő – ellenvetési jogáról. Hasonló a horvát megállapodás is, ott azonban nem az elnök, hanem a kormány előzetes értesítéséről van szó (I. fejezet, 2. cikk).³⁴

A Szlovákiával kötött kétoldalú megállapodás a Szentszék kizárólagos kinevezési jogáról beszél (2. cikkely, 2. pont). A kinevezéssel kapcsolatban nem esik szó az állami hatóság szerepéről.³⁵ Azonban éppen ez a megállapodás még a lelkészeket is figyelmezteti, hogy saját ordináriusokkal való kapcsolattartásban ügyeljének a minősített információk megtartására (7. cikkely, 2. pont). Feltételezhető, hogy a szerződő állami fél ugyanezt elvárja az intézményt vezető személy és az Apostoli Szentszék viszonylatában is. A Lengyel Katonai Ordinariátus érdekessége, hogy a szabályzat a pápa, minden megkötés nélküli szabad kinevezési jogáról beszél (II. cikkely, 5. pont). Ugyanakkor a dokumentum ezt követő pontja jelzi, hogy a pápai követ csak azután terjessze fel a jelöltek nevét a Szentszékhez, ha az illetékes egyházi és állami hatóságokkal már konzultált (II. cikkely, 6. pont). Így lényegében ez esetben is megvalósul az állami hatóságokkal való előzetes konzultáció, még ha – valószínűleg a történelmi előzmények miatt – erőteljesebben akarták hangsúlyozni a pápa szabad kinevezési jogát.

³³ (...) appointed by the Holy See after consultation with the Philippine government (...)"

³⁴ <http://www.voini-ordinarijat.hr/index.php/dokumenti/ugovor>. (2013. január 13.).

³⁵ http://www.concordatwatch.eu/showkb.php?org_idIn.849&kb_header_idIn.755&orderIn.kb_rank%20ASC&kb_idIn.1224 (2012. november 12.).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Olyan katonai ordinariátusok is vannak, ahol egyetlen szóval sem jelzik, hogy az államnak beleszólási joga lenne a katonai ordinárius kinevezésébe. Az Amerikai Katonai Ordinariátus szabályzatában sem találunk utalást az állami hatóság szerepére. Nehéz elképzelni, hogy pont az Egyesült Államokban az állam ne ellenőrizné, annak a személynek a karakterét, aki napi kapcsolatba kerül a hadsereggel.

Egyetlen kétoldalú megállapodás és szabályzat sem jelzi, hogy az állami hatóságok milyen információgyűjtési háttérre alapozzák a hozzájárulást vagy a hozzájárulás megtagadását. Figyelembe véve, hogy a katonai ordinariátus, mint a katolikus egyház egyik lelkipásztori intézménye, milyen eltérő politikai berendezkedésű országokban van jelen, az információgyűjtés, illetve annak jogszabályi kerete is jelentősen eltérhet.

Ami Magyarországot illeti az Osztrák-Magyar Monarchia idejében az apostoli tábori vikáriust – a Hadügyminisztérium előterjesztésre az uralkodó nevezte ki.³⁶ Apostoli Szentszéknek pedig megerősítési jogköre volt. A két háború közötti katonai lelkipásztorkodásért felelős vezetők élvezték a politikai vezetés bizalmát. A kommunizmus alatt nem működött katonai lelkipásztorkodásért felelős intézmény, ezért a kinevezésről sincs értelme beszélni. A jelenlegi szabályozás szerint „a katonai ordináriust a Szentszék nevezi ki (de csak) a Magyar Kormány előzetes értesítése után. (...)” Továbbá szem előtt kell tartani a magyarországi törvényes követelményeket és a katonai szolgálat ellátásával kapcsolatos előírásokat. A Magyar Kormány a kinevezések esetén tizenöt nap alatt a jelölttel szemben általános politikai jellegű kifogást emelhet.³⁷ Az állami kifogás nem kötelezi a Szentszékét a kiválasztott személy megváltoztatására. Egyes katolikus szerzők ezt a tényt pozitívan értékelik,³⁸ de a hivatal összetett természete miatt jobb ebben a kérdésben egyensúlyra törekedni, és az állami szempontokat is figyelembe venni.

A kétoldalú megállapodás – a többi megállapodáshoz hasonlóan – nem szól semmit az információgyűjtés módjáról. A katonai ordinariátus vezetője a **10/1996.** (VIII. 23.) HM rendelethez, „a fontos és bizalmas munkakörökről, valamint a biztonsági ellenőrzés szintjéről” való hivatkozással nemzetbiztonsági ellenőrzésen (régebben „B” típusú) esik át. Bár a „fontos és bizalmas munkaköröket” pontosító rendelet külön nem nevesíti a katonai lelkészség vezetőjét, a vizsgálatot indokoló egyedi közigazgatási határozat erre a HM rendelethez hivatkozik. A katonai ordinariátus vezetője tábornoki rendfokozata miatt fontos és bizalmas munkakörnek minősült.³⁹ A Magyar Katonai Ordinariátust jelenleg vezető püspök azonban nem rendelkezik katonai rendfokozattal. Ettől függetlenül sem a feladatköre, sem a bizalmas információk megszerzésének lehetősége nem csökkent. Így a nemzetbiztonsági ellenőrzés továbbra is indokolt. Ami azonban a nemzetbiztonsági ellenőrzés pontjait illeti, ki

³⁶ SZEREDY József: Egyházjog. Különös tekintettel a magyar szent korona területének egyházi viszonyaira, Lyc.-Nyomd. Ramazetter K, Pécs, 1879, - p. 622.

³⁷ In.: Acta Apostolicae Sedis, 1994. 86. évf. - p. 575.

³⁸ SCHANDA Balázs: A vallásszabadság és lelkiismeret szabadsága. In: SCHANDA Balázs, BALOGH Zsolt (szerk.): Alkotmányjog – alapjogok. PPKE JÁK, Bp., 2011. - p. 164.

³⁹ LEDÁCS- KISS Jenő, SALLAI Imre: Nemzetbiztonsági Alapismeretek, ZMNE; KFH, Budapest. 2005. - p. 86.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

kell térni a katonai ordinárius kapcsán megjelenő sajátos szempontokra. A katolikus püspökök feladatkörükből adódóan, állandó kapcsolatban állnak „külföldi állampolgárokkal” és „külföldi kormány vezető beosztású munkatársaival” (nemzetbiztonsági kérdőív 32-33. pont). Ez a Katolikus Egyház nemzetközi karraktere miatt van így. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a külföldi kapcsolataik között ne jelenhetnének meg, akár szélsőséges mozgalmak, illetve külföldi hírszerző szolgálatok tagjai (30. pont). Ez történhet – és ez a legjellemzőbb – az ordinárius tudta nélkül is. Ez azt támasztja alá, hogy az időnkénti nemzetbiztonsági ellenőrzés magának a katonai ordináriusnak is hasznos, hiszen ez segítséget jelent a kapcsolatrendszer felülvizsgálatára is.⁴⁰

KÖVETKEZTÉSEK

A katonai ordinariátus vezetés-irányítása a katolikus egyházon belül egészen sajátos. A vezető kiválasztásánál egyszerre kell figyelembe venni a katolikus egyház által a részegyházak vezetőivel szemben általánosan megfogalmazott szempontokat, és az egyes állami elvárásokat. Az állami elvárások és a követelmények ellenőrzése az egyes országokban jelentős eltérést mutat.

Ritka, de nem példa nélküli hogy a vezető kiválasztásánál figyelembe veszik azokat a szempontokat, amelyek előnyére válhatnak a katonai ordináriusnak: így a hadtudományi, biztonságpolitikai végzettség vagy abban való jártasság, megfelelő ismertség katonai körökben stb. Remélhetőleg ezek az elemek az egyházi követelmények mellett egyre meghatározóbb szempontokká válnak a vezető kijelölésénél.

Bár magának a katonai ordinariátusnak a létrejöttét a szentszéki dokumentumok a katonák sajátos körülményeiből vezeti le, de úgy tűnik, hogy a vezető tevékenységének bemutatásánál ezt a sajátos közeget vették kellően figyelembe, sem ami a nemzetbiztonsági szempontokat.

Remélhetőleg ezen a területen jogszabályi és azt követő gyakorlati előrelépések lesznek, hiszen az ordinariátust vezető megfelelő személy egyszerre fontos egyházi és állami érdek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. VI. PÁL: *Motu proprio. Ecclesiae Sanctae*. 1966. VIII. 6. In.: *Acta Apostolicae Sedis*, 1966. 58. évf. - p. 763.
2. II. JÁNOS PÁL: Apostoli Konstitúció: *Spirituali militum curae*. 1986. IV. 24. IV. cikkely. In.: *Acta Apostolicae Sedis*, 1986. 78. évf. - p. 483.

⁴⁰ A papok, de különösen is a püspökök nemzetközi kapcsolatrendszerük és a Katolikus Egyház egész világot behálózó volta miatt, mindig kedvelt célpontjai voltak a hírszerző szolgálatoknak. Erről több helyen is ír PILCH Jenő: *A hírszerzés és kémkedés története*. Franklin Társulat, Budapest, 1933.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

3. Konzisztoriális Kongregáció: Utasítás. *Ad Sacra Limina*, 1959. II. 28. In.: *Acta Apostolicae Sedis*, 1959. 51. évf. - p. 274.
4. Konzisztoriális Kongregáció: Utasítás. *Formula servanda*. 1956. X. 20. In.: *Acta Apostolicae Sedis*, 1956. 49. évf. - pp. 143-150.
5. Pápai Közügyek Tanácsa: Dokumentum. *Episcoporum delectum*, 1972.III.25. In.: *Acta Apostolicae Sedis*, 1972, 64, - pp. 386-391.
6. "Istruzione circa la procedura per le nomine episcopali nei territori di competenza della Congregazione per i Vescovi" címmel újabb dokumentumot adott ki.
7. Olasz Püspöki Konferencia: Statuto del Ordinariato castrense. In.: *Notiziario CEI*, 1987. - pp. 224-233.
8. ANDRÉS, Domingo: *Constitutio Apostolica qua nova canonica ordinatio pro spirituali militum curae datur*. In.: *Apollinaris*, 1987. 60. évf. - p. 22.
9. ARRIETA, Juan, Ignacio: *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*, Edizione Università della Santa Croce, Milano, 1997.
10. AYMANS, Winfried, MÖRSDORF, Klaus: *Kanonisches Recht - Gesandte des Papstes (cc. 362-367)*. Paderborn – München – Wien – Zürich, Ferdinand-Schönigh, 1997. - pp. 268-269.
11. BAURA, Eduardo: *Nota al direttore per la visita ad limina*. In.: *Ius ecclesiae*, 1989. 1. évf. 3. sz. - pp. 748-750.
12. BEYER, Jean: *La Costituzione Apostolica Spirituali Militum Curae a proposito degli Ordinariati Militari*. In.: *Quaderni di diritto ecclesiale*, 1/3, 1988, - pp. 207-225.
13. DEL GIUDICE, Vincenzo, MARIANI, Federico: *Diritto ecclesiastico*, Edizioni Giuridiche Simone, Roma, 2010. 8. kiadás.
14. LEDÁCS- KISS Jenő, SALLAI Imre: *Nemzetbiztonsági Alapismeretek*, ZMNE; KFH, Budapest. 2005. - p. 86.
15. PADÁNYI József: *Changes in the Hungarian Defence Forces Between 1990 and 2010*, In. *Central European Political Science Review*. 2010. 41.- pp. 17-39.
16. RIVELLA, Mauro: *Modalità speciali di designazione di alcuni vescovi*. In. *Quaderni di diritto ecclesiale*, 1999. 12. évf. 1. sz. - pp. 43-44.
17. SCHANDA Balázs: *A vallásszabadság és lelkiismeret szabadsága*. In. SCHANDA Balázs, BALOGH Zsolt (szerk.): *Alkotmányjog – alapjogok*. PPKE JÁK, Bp., 2011. - p. 164.
18. SIMONE, Braidia: *Partecipazione del potere civile nella nomina dei vescovi in accordi conclusi della Santa Sede con i governi civili tra 1965 e il 1976*. In.: *Apollinaris*, 1977. 50. évf. - pp. 577-586.
19. SIMONE, Braidia: *Partecipazione del potere civile nella nomina dei vescovi tra 1976-1981*. In.: *Apollinaris*, 1981. 54. évf. - pp. 206-212.
20. TALAMANCA, Anna: *Le nomine episcopali nei concordato post-conciliari*. In. *Quaderni di diritto politico ecclesiastico*, 1991. 1. sz. - pp. 97-110.
21. SZEREDY József: *Egyházi jog. Különös tekintettel a magyar szent korona területének egyházi viszonyaira*, Lyc.-Nyomd. Ramazetter K, Pécs, 1879.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

22. UJHÁZI Lóránd: Il regolamento giuridico della formazione dei teologi nella Chiesa Cattolica. In: OROSZ Lóránt, UJHÁZI Lóránd: Vita consacrata e diritti umani nella Chiesa Cattolica dell'Europa Centro-orientale ed altri saggi di diritto canonico. L'harmattan, Budapest, 2011. - pp. 107-108.
23. UJHÁZI Lóránd: *Az egyházi titkos levéltárak nemzetbiztonsági kérdései.* In: *Pécsi határőr tudományos közlemények.* 2012. 13. - pp. 147-154.
24. UJHÁZI Lóránd: Újabb etikai kihívások a hadtudományban a katolikus egyház megítélése szerint: Reflexió a távirányítású repülőgépek alkalmazása. In.: *Társadalom és Honvédelem*, 18, 2014. - pp. 25-44.
25. UJHÁZY László: A tartalékosok és a tartalékos szövetségek szerepe napjainkban. In.: *Honvédségi Szemle*, 2014, 142/1, - pp. 41-45.
26. Military Ordinariate of Canada has a new bishop. <http://www.rcmilord.com/>, (letöltés ideje: 2016. június 16.)
27. Pápai Közügyek Tanácsa: Dokumentum. *Episcoporum delectum*. 1972.III.25. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1972. 64. évf. - pp. 388-389.
28. KIS-BENEDEK József: *Nemzetbiztonsági képzés a civil szférában,* In: *Nemzetbiztonsági szemle (online) 2: (különszám) 2014,* - pp. 25-29.
29. KIS-BENEDEK József: Transznacionális kihívások és a nemzetbiztonsági szolgálatok. In: *Szakmai Szemle*, 2011. - pp. 99-107.
30. KIS-BENEDEK József: Stratégiai hírszerzés. kézirat. - pp. 10-11.
31. KRÄMER, Jörg: *Militärbischöfe in der Bundesrepublik Deutschland Geschichte und Organisation.* i. m. 2010. - p. 8.
32. RUSCHI, Luis María: La asistencia religiosa a las Fuerzas Armadas y de Seguridad en la República Argentina. In: "VIII Coloquio del Consorcio Latinoamericano de Libertad Religiosa celebrado en Buenos Aires", el 30 de abril de 2008 (pendiente de publicación impresa. Buenos Aires: 2009. <http://prelaturaspersonales.org/la-asistencia-religiosa-a-las-fuerzas-armadas-y-de-seguridad-en-la-republica-argentina/>. (2016. február 13.).
33. WOODEN, Cindy: Vatican says Argentina violates religious freedom by blocking bishop. <http://www.catholicnews.com/data/stories/cns/0501588.htm>. (2016. március 17.).
34. *Communicationes*, 12. 1980. - pp. 287-289. *Illetve Sollicitudo omnium ecclesiarum kezdetű motu proprio, amely ennek az eljárásnak az alapját képezi.* VI. PAL: *motu proprio. Sollicitudo omnium ecclesiarum.* 1969. VI. 24., VI/1. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1969. 61. sz. - p. 481.
35. Püspöki Kongregáció: *Formulario per la relazione quinquennale.* Città del Vaticano: Typ. Pol. Vat, 1997. In.: *Communicationes*, 1998. 20. évf. - pp. 156-165
36. http://www.catholicnewsagency.com/news/bishop_baseotto_assures_he_still_is_the_ordinary_of_the_military_in_argentina/. (2013. március 21.).
37. <http://www.bistum-essen.de/info/bistum/bischof/> (letöltés ideje: 2016. június 11.).